

Nei til apanage!

Taler
Alfred Eriksen

Dato
10 mai 1905

Sted
Stortinget

Omstendigheter

Innstilling fra budsjettkomiteen om bevilgning av apanasje til prins Gustav Adolf

- 1 Der er kanskje dem, som undertiden mener, at jeg debaterer skarpt. Jeg tror ikke, det er ret, men selv om det har hendt, at jeg undertiden debaterer paa en skarp maade, saa vil jeg sige, at i denne stund føler jeg ingen lyst til at tage skarpt ivei. Tvertimod, mit hjerte er fuldt af medlidenhed med den nuværende regjering,
- 5 som har kunnet fremsætte et forslag som dette. Det var jo en regjering, hvoraf vi havde ventet os noget. Det var fremfor alt en regjering, som vi troede kunde udmerke sig derved, at den havde evne til at sætte sig i levende rapport med det, som virkelig var folke-meningen og folkekravet, og kanskje den i det store og hele virkelig kan det - vi haaber det og venter det af den - men det er det vemodige,
- 10 det er det sørgelige, at selv om man har det haab, at der paa somme omraader virkelig kan blive udrettet noget, som er noget værd, saa skal det dog altid paa andre omraader vise sig, at der er ligesom et knæk i ryggen, at der er en saadan paafaldende brist i støbningen, at der er saadanne underlige sælsomme feil.
- 15 Anderledes kan det nemlig ikke betegnes, naar regjeringen har kunnet fremsætte et saadant forslag som det, der her foreligger. I og for sig er det jo simpelthen at trodse alt, hvad der findes af folkevilje i vort land. Den almindelige mening er, at der ofres for meget, altfor meget, som der nu ofres til kongehuset. Der er slet ikke i folket nogetsomhelst ønske om at komme med endda rigeligere offergaver
- 20 paa dette alter. Der kan ogsaa fremføres særskilte indvendinger. Foruden løn til kongen har vi seet, at der bevilges til kronprinsen. Der kan være tvil om, hvorvidt det egentlig er stemmende med grundloven, men det kan vel kanske endda paa en maade forsvares. Naar man nu gaar videre og mener, at hver gang en eller anden af dem, som nedstammer fra kongehuset, gifter sig, saa skal det
- 25 norske folk være pligtig til at udrede, hvad der tiltrænges, eller hvad man mener, at der tiltrænges til den nye families underhold, da mener jeg, at man gaar udenfor den forpligtelse, som grundloven paalægger.

30 Der er ogsaa en anden ting. Der er somme i vort land, som har anket over, at dette kongehus kun er som en flygtig gjest her i landet, dets medlemmer bor ikke her, de kommer her og er her nogle dage enkelte af dem - de andre ser man slet ikke noget til - saa forsvinder de igjen. Fremmede og rodløse er de i folket. Jeg hører ikke til dem, som sætter nogen pris paa, at kongehuset skulde tage
35 noget varigt ophold i vort land. Jeg føler intetsomhelst savn af, at de opholder sig paa den anden side af grænsen, men der er dog et argument, som ogsaa fra mit synspunkt kan hentes fra dette forhold. Det er nemlig det, at de penge, vi ofrer til kongehuset, kommer til at blive brugt udenfor landet, saa at de for alle tider er tabt, naar de skal fortæres paa hin side Kjølen. Det er et hensyn, som
40 man af statsøkonomiske grunde ikke kan være blind for. Aar for aar skal der altsaa vandre penge over fra denne side af grænsen til den anden side.

Der er kanske dem, som mener, at netop under den nuværende stilling burde jeg ikke stemme imod eller tale imod et forslag som dette. Jeg vil sige: Det er netop
45 det, som fylder mig med den dybeste medlidenhed, at regjeringen under en situation som den nuværende kan komme med et saadant forslag. Har det altid været saa, at folket ikke ønskede at forøge udgifterne til det kongelige hus, saa tænker jeg, at jeg har medhold fra Nordkap til Lindesnes, naar jeg siger, at der ikke er en saadan stemning overfor dette kongehus tilstede, at der virkelig kan
50 blive fuld overensstemmelse mellem handling og sindelag, naar man her gaar til at bevilge penge, som man efter min opfatning ikke er forpligtet til at bevilge.

Jeg tror, det rigtigste er, at man sørger for, at der altid er fuld overensstemmelse mellem det, man mener, og det man gjør. Jeg tror ikke, der kan vindes noget ved
55 at søge at træffe foranstaltninger eller fatte beslutninger, som ikke virkelig er udtryk for, hvad folket ønsker, og hvad folket vil i den givne situation, og jeg tror, det er saa langs fra, at det vil være nogen vinding for os under den nuværende situation, at man foreslaar et skridt som dette, at det tvertimod vil komme til at blive en af de ting, som bliver hindringer paa veien.

60 Det kan ikke skjules, at regjeringen ved denne fuldstændige evneløshed til at sætte sig ind i, hvad folket vil og mener, paa dette punkt er kommet i noksaa betænkelig modsætning til folkeviljen. Jeg troede, at denne regjering følte, at den mere end enhver anden regjering saart trængte paa ethvert punkt at have folket
65 bag sig, at have en sterk og enig folkevilje at støtte sig til. Det er derfor, jeg føler saadan medlidenhed med regjeringen, over at den her skal vise sig saa ude af

stand til at forstaa, hvad der i virkeligheden var bedst stemmende med denne regjerings program, og hensynet til, hvad der bedst tjente den store sag, som regjeringen jo fremfor alt skulde sætte sin kraft ind paa at løse. Jeg er forberedt paa, at det kun bliver et lidet faatal, som stemmer mod bevilgning lad saa være! Det vil bare tjene til at vise, at stemningen hos flertallet her i tinget er i mange tilfælde ikke den samme som folkeviljen, men det modsatte af den.

Statsraad Gunnar Knudsen: Paa grund af dissensen i komiteen og delvis ogsaa paa grund af de udtalelser, som faldt fra repræsentanten fra Tromsø amt, finder jeg det rigtigst at komme med en kort udtalelse. Regjeringen venter selvfølgelig ikke nogen tilslutning til sine forslag fra repræsentanten fra Tromsø amt; det har den ikke gjort regning paa; det vilde vist være et sjældent træf, at regjeringen vil finde sig i overensstemmelse med repræsentantens opfatninger. Naar forøvrigt repræsentanten mener, at det kunde være tvilsomt, hvorvidt det foreliggende forslag er stemmende med grundloven, finder jeg at burde oplyse om, at i 1815 - et aar efter at grundloven var vedtaget, af et storting, som man skulde tro vidste, hvad der stod i grundloven - blev der bevilget til den daværende kronprins kr. 128 000,00 og til arveprins Oscar kr. 64 000,00. Videre skal jeg oplyse om, at i overensstemmelse med forslag fremsat af regjeringen, blev der i 1857 bevilget kr. 44 000,00 til den daværende arveprins Oscar i anledning af hans forestaaende formæling. Det samme var tilfældet i 1881, da blev der fremsat forslag af regjeringen om forøgelse af kronprinsens apanage til kr. 80 000,00 i anledning af prinsens formæling. Det forslag blev baade i 1882 og 1883, da det var fremme til behandling i stortinget, begge gange forkastet paa grund af de daværende politisk spændte forhold, som enhver kjender til. I 1884 derimod gik forslaget igjennem. Hvad der nu er foreslaaet af regjeringen, er saaledes i fuld overensstemmelse med, hvad stortinget har foretaget lige fra foreningens indgaaelse i 1814 og til, saa at sige, de sidste aar.

Jeg vil dernæst bemærke, at det selvfølgelig ogsaa for regjeringen stod som ønskeligt for ikke at sige nødvendigt lige overfor Europa, lige overfor vor forbundsfælle paa den anden side af Kjølen og lige overfor vort eget folk at understrege, at naar vi fører kampen netop i disse dage for vor frihed og vor selvstændighed og for vor ligestilling med forbundsfællen, saa er det en nødvendighed, at det giver sig udtryk i alle retninger, ikke mindst naar det gjælder kongehuset. Og et hensyn, som ogsaa har været af væsentlig betydning for regjeringen, det er at pointere, at denne strid ikke føres med kongemagten eller dens personer, men striden føres med forbundsfællen. Navnlig i de tider og

under de forhold, hvori vi staar, fandt vi, at dette var et saa afgjørende moment, at selv om andre vegtige argumenter havde kunnet fremføres imod forslaget, saa maatte dette have været helt og holdent afgjørende.

110

Arnesen (komiteens ordfører): Kun en kort bemærkning lige overfor hr. Eriksen. Naar repræsentanten hr. Eriksen i sine udtalelser har fremholdt, at han tror at repræsentere det norske folks mening, saa mener jeg at de udtalelser bør man ialfald tage med stor varsomhed. Jeg tror ikke, at det norske folk, saaledes som
115 hr. Eriksen udtalte, vil misbillige, om stortinget her gaar til denne bevilgning. Jeg har den tro, og jeg tror, det skal vise sig, at det norske folk endnu har saa megen kærlighed til kongehuset, at det ikke vil vige undaf for at bringe et offer som dette. Med disse bemærkninger vil jeg have udtalt, at jeg ikke paa nogen maade kan erkjende, at hr. pastor Eriksen ved sine udtalelser har gjort sig til tolk for den
120 mening, som gjør sig gjældende hos det norske folk.

Eriksen: Hvad finansministeren anførte om forstaaelsen af grundlovens bestemmelse i dette stykke, virkede ikke meget overbevisende. Han nævnte, at der tidligere har været bevilget til en arveprins. Men den, som har seet lidt, ved
125 meget vel, at det, ikke mindst i den første tid efter 1814, hændte mere end en gang, at man ikke saa ganske nøie fulgte grundlovens bestemmelse. Hvis man f. eks. gennemgaar vor unionelle historie, saa kunde man der faa en pen eksempelsamling paa tilfælde, hvor grundloven ikke har været varetaget. Jeg mener derfor i strid med ham, at grundloven maa ialfald kunne forstaaes og bør
130 forstaaes saaledes, at der ikke ved den er paalagt det norske folk nogen forpligtelse til at lønne en konges søns søn, fordi om han gifter sig.

Finansministeren mente med overlegenhed at kunne sige, at han gav afkald paa nogen tilslutning fra mig og det parti, jeg tilhører. Jeg mener, at det er netop en
135 af de ting, som viser, at den storhed, som vi havde ventet hos denne regjering, er det ikke rigtig saa ret bevendt med, som det skulde være. Det var jo netop det, som under den nuværende situation skulde være opgaven for denne regjering, at samle alle partier, alle kredse af vort folk, holde sig i rapport med alt, som rørte sig i vort folk, ikke at udæske noget parti. Men se, det er altsaa regjeringen for liden til! Det forstaar den ikke! Den tror, at den er overlegen, naar den kan
140 bortse fra de demokratiske og socialdemokratiske partier i vort land, men jeg tænker, den vil nok komme til at føle, at det netop vil vise, at den ikke har været sin opgave voksen.

Man kan vel haane og tale med ringeagt om dem, som repræsenterer dette standpunkt her i forsamlingen; men det kan dog ikke skjules, at bag mig staar der i denne sag titusender og atter titusender af vort folk, som ser med uvilje og netop i disse dage ser med dobbelt uvilje paa, at denne regjering, som skulde føre

150 an i vor nationale sag, ikke er anderledes, end den viser sig at være.

Finansministeren sagde, at netop fordi vi nu fører kampen for vor selvstændighed, er det nødvendigt at gjøre det gjældende i alle punkter - lige overfor Sverige og lige overfor udlandet skal vi godtgjøre, at striden ikke føres med kongemagten. Da tvinger finansministeren mig til at sige det, som jeg

155 havde tænkt, jeg kunde give afkald paa at sige, og det er, at naar det norske folk har berettiget aarsag til at nære uvilje lige overfor en saadan bevilgning som denne, saa er der herfor - foruden de grunde, som jeg isted nævnte - ogsaa den særskilte grund, at det kan ikke negtes, at den strid, som vi fører, er en strid med kongemagten. Mere end de ofre, vi i pekuniær henseende har maattet bringe til

160 dette kongehus - dyrere end disse ofre er dette, at dette kongehus gennem hele vor politiske historie i det forløbne hundredeaar i sine politiske handlesæt sjelden har forstaaet at gjøre sig til talsmand for det, som var det norske folks vilje og det norske folks krav, men derimod saa meget oftere - saa meget oftere har været en uafsladelig hindring for det norske folk.

165

Dette kongehus har netop været det, der har slugt saa megen kraft, som kunde have været anvendt i vor politik og vort samfundsliv meget bedre. Det har lagt stene og hindringer i veien der, hvor der ikke burde have været hindringer, og jeg tænker, at der er mange med mig, som mener, at naar vi nu kræver af denne

170 regjering, som har sagt, at den vil samle folket, at den skal løse de nationale vanskeligheder og føre vor selvstændigheds sag frem til seier, da er ogsaa det en forudsætning, at vi skal ikke købe vor selvstændighed hverken for den ene eller den anden pris. Vi skal sætte den igjennem; i kraft af vor ret, af vor statsretslige stilling skal vi uafkortet sætte vore krav igjennem.

175

Men vi skal ogsaa vise saapas megen æresfølelse og stolthed, at vi ikke søger at udfylde eller at mildne vor selvstændighedskamp ved den slags træk som dette. - Siden finansministeren altsaa kom ind paa dette, saa ansaa jeg mig berettiget til at nævne det, at netop under den nuværende stilling - netop alt det, som vi i

180 disse dage maa staa i og kjæmpe for og ofre af kraft for at opnaa vor soleklare ret, det er ikke af de ting, som gjør, at det norske folk føler nogen særskilt villighed til at ofre mere, end hvad man strengt taget er forpligtet til. Det er ikke af de ting, som skulde kunne fremkalde nogen villighed til at gaa længere, end den

185 egentlige forpligtelse tilsiger.

Præsidenten: Jeg vil kun gjøre den bemærkning i anledning af en ytring af den sidste ærede taler, at der blandt de repræsentanter, som agter at stemme for indstillingen, visselig ikke er nogen, som tænker paa at "kjøbe" vor
190 selvstændigheds ret.

Statsminister Michelsen: Jeg begjærede ordet væsentlig foranlediget ved den bemærkning af den ærede repræsentant fra Tromsø amt, som præsidenten nu har paataalt. Jeg kan indskrænke mig til at udtale, at jeg tror, man gjør baade
195 landet og sig selv en daarlig tjeneste ved at føre debatten paa den maade, som repræsentanten fra Tromsø amt her har gjort. Jeg for mit personlige vedkommende kan godt forstaa, at der kan være delte og fuldt berettigede forskellige principielle opfatninger af, hvorvidt det i og for sig kan siges at være nyttigt og nødvendigt at gaa til apanagebevilgninger lige overfor yngre
200 medlemmer af kongehuset; det er et spørgsmaal, som selvfølgelig kan sees fra forskellige sider, og hvor enhver har lov til at have sin opfatning; og jeg vil faa udtale min anerkjendelse for den maade, paa hvilken komiteens minoritet har hævdet sin opfatning i dette spørgsmaal - rent principielt uden paa nogen maade at appellere til tvilsomme lidenskaber eller true med vælgerne og uden
205 overhovedet at føre diskussionen ned paa det stade, som den ærede repræsentant fra Tromsø amt har gjort. Jeg maa fastholde, at hvad enten han har den ene eller den anden mening om dette, har den ærede repræsentant ikke lov til at udtale, at nogen i denne forsamling, som stemmer for indstillingen, derved gjør noget forsøg paa at ville kjøbe noget, som man ellers ikke tror at kunne opnaa. Og
210 ligesaa lidt er den ærede repræsentant berettiget til at karakterisere regjeringen som den, der har faaet et knæk i ryggen, fordi den har fremsat denne proposition. Denne debatmaade er ikke en loyal anvendelse af ytringsfriheden og skal ikke bidrage til at fremme god forstaaelse og tolerance mellem de forskellige synspunkter i denne forsamling, og det er heller ikke paa denne
215 maade, man hævder sin egen eller stortingets værdighed.

Som ogsaa paaapeget af finansministeren maa det erindres, at vil vi paa den ene side hævde vor ret til jevnbyrdighed og fuld ligestillethed inden unionen, saa faar vi ogsaa tage visse konsekvenser, som vi under andre omstændigheder
220 maaske ikke ville have taget. Til disse konsekvenser hører ogsaa, at saa længe Norge og Sverige har fælles kongehus, kan det ikke undgaaes, at opfatningen af, hvorledes vort folk skal stille sig til dette kongehus, i større eller mindre grad

225 bliver paavirket af, hvorledes unionsfællen opfatter det samme forhold for sit vedkommende. Det er en selvfølge, at disse ting kommer til at virke ind, og de har selvfølgelig ogsaa virket ind ved denne anledning. Naar regjeringen har gaaet til at foreslaa denne bevilgning, saa er det ikke skeet for derved at opnaa nogen fordel, ikke for at bøje ryg til nogen kant, men ene og alene, fordi vi har troet, at det var rigtig og korrekt. Og det er min overbevisning, at naar stortinget idag 230 med stort flertal, som jeg haaber, vedtager den foreslaaede apanage, saa skal fremtiden vise, at ogsaa det har handlet fuldt korrekt og i overensstemmelse med landets tarv.

Eriksen: Jeg kan meget vel forstaa, at regjeringens chef følte sig ubehagelig berørt 235 over, at jeg saa helt og saa frimodig udtalte min mening, som jeg gjorde det. Jeg kan godt forstaa det. Men jeg ansaa det dog for at være min pligt ved denne leilighed. Det skal ikke hede, at det norske storting i disse dage enstemmig og uden modstand gaar til et skridt, som i store dele af vort folk vil blive betragtet med saa megen uvilje som dette.

240 Vi har nu hørt forsikre, at de, som agter at stemme for forslaget om de kr. 50 000,00 i apanage, de agter ikke dermed at ville kjøbe vor selvstændighed. Saa ved vi altsaa det. Men saa vil jeg sige, at da vilde det være meget ønskeligt, særdeles ønskeligt, om regjeringens chef eller nogen af de andre, som staar paa samme 245 side som han, vilde være af den godhed at forklare os, hvad da egentlig meningen har været med, at man har fremsat dette forslag, i hvilken henseende man mener, at vedtagelse af dette forslag skal kunne betragtes som et led i kampen for vor selvstændighed.

250 Flertallets begrundelse er noksaa mager. Da jeg læste den magre begrundelse, saa troede jeg, det laa deri, at en saadan bevilgning kunde simpelthen ikke begrundes. Jeg vil imidlertid være meget taknemmelig, dersom vi kan faa høre idag, hvad godt det skal tjene til, at man gaar til denne bevilgning. Det blev sagt af statsministeren, at naar vi staar forenet med Sverige, og naar vi vil have 255 jevnbyrdigheden, saa maa vi ogsaa finde os i, at naar der paa den side bevilges til kongehuset, saa medfører det, at heller ikke vi staar frit. Jeg opfatter selvstændigheden, jevnbyrdigheden lidt anderledes. Jeg mener, at det er lidet værd at tale om vor uafhængighed, om vor suverænitet, naar man samtidig opfatter forholdet paa den maade, at saa snart som svenskerne gaar med paa et 260 forslag om kr. 100 000,00 til arveprinsen, saa skal vi ogsaa derigjennem være nødt til at følge efter og bevilge det halve. Denslags jevnbyrdighed, som gjør sig

gjældende paa den maade, at man er afhængig i lige indtil saa smaa ting, som.
dette er, den ligger over min fatteevne.

265

Votering:

Komiteens indstilling bifaldtes med 96 mot 19 stemmer.

270

Kilde

Stortingstidende 1904/1905, s. 2320-2323

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/nei-til-apanage>

275

280

285

290

295

300